

normi, ali u skladu s uporabnom) ili nenaglašen (protivno uporabnoj normi, a u skladu s kodifikacijskom).

Prilika je da se u skladu s navedenim razlozima ukloni ta anomalija u hrvatskom jezikoslovnom nazivlju, tj. da se imenica *koine* usustavi kao posuđenica muškoga roda i da se deklinira kao i sve druge posuđenice na *-e*, dakle *koine*, *koinea*, *koineu* itd. Naravno da će uza nju i atributi biti u muškom rodu, pa ćemo govoriti: *novostokavski folklorni koine*. Ništa nas ne obvezuje što je to u grčkom postala imenica ženskoga roda. Ona je to u grčkom mogla jer je postojao i takav tip imenica ženskoga roda (npr. *nikē* = pobjeda, *téchnē* = umijeće itd.). Po tom su tipu bile i imenice *grammatikḗ* (*téchnē*), *mousikḗ* (*téchnē*), pa je to latinski jezik prilagodio svojoj jezičnoj strukturi: *grammatica*, *musica*, odakle smo ih i mi dobili u liku *gramatika* i *muzika*. Pitanje je kako bi klasični i tradicionalni latinitet prilagodio grčku imenicu *koinē* i u kakvu bi liku prešla u druge jezike latinskoga kulturnog kruga. Nije se to dogodilo, nego smo je kao grčku posuđenicu u novije vrijeme uzeli. U skladu s gramatičkim obilježjima posuđenica na *-e* u suvremenom hrvatskom književnom jeziku i s načinom njihova usustavljanja bilo bi normalno da se i imenica *koine* ponaša kao i sve druge tuđice na *-e*, tj. da bude imenica muškoga roda.

Mile Manić

IMA LI ŠTO NOVA?

U *Jezičnom savjetniku* Matice hrvatske¹ dan je u tamošnja četiri retka ovaj zaista kratak savjet: »**nešto nova, nešto slična** pokr., treba: nešto novo, nešto slično. Iza *nešto* u knjiž. jeziku ne stoji genitiv pridjeva, nego nominativ.«

Slično je kazivano i prije. Na primjer, u gramatici Ivana Brabeca, Mate Hraste i Sretena Živkovića² dano je oštro pravilo: »Sa zamjenicama **što, išta, nešto, ništa, svašta** slažu se pridjevi u padčuzi: *nešto novo, nečega novoga, nečemu novome*. Prema tome uz nominativ i akuzativ tih zamjenica ne smije stajati genitiv: *Ništa ozbiljno se nije dogodilo. Vidjeli ste nešto zanimljivo*.«

U gramatici Josipa Florschütza³ možemo pročitati ovo: »Srednji rod zamjenica *ovo, ono, to, što, ništa* ostaje uz zamjeničane glagole u akuzativu. *Ne znaš li to? Isprva vam ne kažah ovo. Nema ništa novo. Nadamo se onome, što ne vidimo*.«

Na tragu toga budu i neki jezični savjeti.

Ljudevit Jonke dotakao se takva genitiva u članku »Takozvani slavenski genitiv«, pa kaže »da se uz negirane glagole ne upotrebljavaju u genitivu pridjevi, zamjenice i brojevi srednjega roda. Običnije se govori i piše s akuzativom: 'Ne možemo to učiniti; nemam *ništa dobro*

¹ *Jezični savjetnik s gramatikom*. Uredio Slavko Pavešić. Zagreb 1971, str. 162.

² *Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika*, II. izdanje, Zagreb 1954, § 299.14, str. 212.

³ *Gramatika hrvatskoga jezika za ženski licej, preparandije i više pučke škole*. Treće izdanje. Zagreb 1916, § 280.5d, str. 214; gotovo isto i u *Hrvatska slovnica za srednje i slične škole*. Prerađeno izdanje, Zagreb 1943, § 277.5, str. 196.

⁴ Zagreb, 1982., str. 703, pod riječi *koine*.

⁵ Knjiga druga, G-K, MIH - MS, Zagreb - Novi Sad, 1967.

da vam kažem; nikada *ništa nečasno* nije učinio', nego to isto s genitivom: 'Ne možemo *toga* učiniti...'. Stoga se i glasovita Remarqueova knjiga pravilno zove: 'Na zapadu *ništa novo*'⁴.

Ivan Brabec u *Školskim novinama* u članku »Ništa novoga, ništa nova ili ništa novo?«⁵ piše: »Pored književnog slaganja (*ništa novo*) i kajkavskog (*nikaj novoga*) postoji i treća varijanta: *ništa nova, nešto nova*, itd.«, ali ističe da je to genitivno »slaganje također nepravilno«. No u članku je pokazao da u starijem hrvatskom jeziku ima primjera i *ništor ludo, ništa dobro, ništa lijepo*, i primjera s genitivom: *ništore moga* (Hanibal Lucić), *ništa (...)* *uzveličana i slavna* (Filip Lastrić), *ništa svoga* (fra Grga Martić). I. Brabec poziva se i na to što su jezikoslovci »presudili«, i to i na gramatiku Tome Maretića iz 1899. i 1931. No pred kraj članka on odgovara i na pitanje »odakle ta razlika u sintaksi, što je starije«, pa spominje istu pojavu iz našega jezika, iz kajkavskoga, te iz drugih slavenskih jezika (češki *nic noveho*, ruski *что нового?*). »Zaključujemo da se štokavska sintaksa izmijenila. Uz nominativ i akuzativ zamjenica *što, išta* itd. pridjev ne stoji u genitivu, nego u istom padežu.« I zbog toga I. Brabec pravilnim smatra samo pridjev »u istom padežu« s tim zamjenicama.

Od novijih jezičnih savjeta treba spomenuti i članak Ane Diklić u *Dubrovač-*

kom vjesniku — i ona ističe da »zamjenica i pridjev koji stoji uza nju moraju biti u istom padežu«, povezuje to (osim što ukazuje na to da sklopova tipa *ništa nova* ima i u starijem jeziku i u nekim govorima) i s utjecajem pitanja i pozdrava *Ke nova?*, što je iz talijanskoga *Che nuova?*. Autorica podsjeća, kao i Lj. Jonke i I. Brabec, na naslov prijevoda romana Ericha Marije Remarquea *Na zapadu ništa novo*.

Naizgled je sve jasno, no čini mi se da zapravo nije rečeno sve što se reći može.

U kratku jednom radijskom jezičnom savjetu pokazao sam nekolikim primjerima da se može razmišljati i na drugi način, da se sklop *ništa nova* zapravo iz književnoga jezika ne mora odbacivati⁷.

U hrvatskom književnom jeziku genitiv ima razne uloge. Jedna od njih jest dijelni ili partitivni genitiv.

Takvi su genitivi naprimjer u ovim primjerima: *ima li mlijeka, trebaš li vode, uzmi kruha, uzmi novaca...*

Ako se zamoli *Molim te, donesi mi vode*, to se odnosi na nešto vode, na malo vode, takoreći, na neku vodu, na neku vodu od sve vode, dakle na dio sve vode. Zatražimo li *vodu*, onda se to odnosi na sasvim određenu vodu, na sasvim određenu količinu vode — na onu čašu vode na stolu, ili onu kiselu vodu, i slično.

Tako je i s izrazom *imali sreće* — to je samo dio neke opće sreće. Tako se može reći i *Ona je dobre sreće*. To znači: *Ona ima dobre sreće*, a to je dio od neke mnogo šire dobre sreće.

Prema takvim zaključcima vodilo bi

⁴ Ljudevit Jonke, *Književni jezik u teoriji i praksi*, Zagreb 1964, str. 125–6 (Drugo, prošireno izdanje, 1965, str. 369–70). — O slavenskom genitivu pisao je Lj. Jonke malo i u članku Nekoliko kraćih odgovora, *Jezik* I, 1952/53, 4, 124.

⁵ U knjizi *Sto jezičnih savjeta*, Zagreb 1972, 94–96.

⁶ Ana Diklić, Ništa novo (nizanka Jezične dvojbe), *Dubrovački vjesnik* 2309, 29.4.95, 11.

⁷ Hrvatski radio, prvi zagrebački program, nizanka *Govorimo hrvatski*, 19. svibnja 1995.

i ono što možemo pročitati u Florschützovoj gramatici⁸:

»Genitiv pokazuje cjelinu, od koje se uzima dio. Genitiv dijelni ili partitivni. Dio kazuju: (...) zamjenice srednjega roda: **što, nešto, ovo, to, ovoliko, toliko, koliko, nekoliko**. *Što je ruha, na meni je, što je kruha, u meni je. Koliko vode popila, toliko suza prolila. Ne jede ništa za to dana.*« — Ako ide genitiv uz *nešto*, onda će ići i uz negaciju, a negacija za *nešto* jest *ništa* (*vidim nešto — ne vidim ništa*, sa slavenskim genitivom to je *ne vidim ničega*).

Odmah iza toga u Florschützovoj gramatici možemo pročitati i ovo: »Dijelni ili partitivni genitiv stoji uz 3. lice jednine glagola **biti, imati** (= *biti*), **trebati, ostati, trajati, teći** i dr. *Bit će kiše. U svakome žitu ima kukolja. Plačite, dok vam bude suza. Dokle teče sunca i mjeseca. Takvih ljudi narodu treba.* Ti su genitivi u rečenici logički subjekti.«⁹

Upravo u vezi s glagolima *imati* i *nemati* te akuzativom i genitivom koji idu s njima, pisala je Antica Menac ovo: »U ovoj grupi, gdje se elementi partitivnog i uopćenog značenja, koji tendiraju genitivu, mogu naći paralelno sa značenjima konkretnosti i određenosti, koji tendiraju akuzativu, nalazimo i različite mogućnosti izbora padeža, prema tome koje značenje prevladava u svijesti govornika.«¹⁰ Kao primjeri dane su rečenice *Imali su velike gubitke. / Imali su velikih gubita-*

ka. te Nisu imali velike gubitke. / Nisu imali velikih gubitaka. Za njih se piše: »Premda atribut u tom primjeru daje objektu dozu određenosti, izbor padeža nije se ograničio na akuzativ jer je uvijek ostalo prisutno značenje partitivnosti.«

Dalje A. Menac ističe ovo: »Ponegdje raspodjela padeža zavisi od drugih kriterija. Na primjer, u oba padeža prevladava genitiv kad je riječ o čistom partitivnom značenju: *On ima djece. — On nema djece. On ima jabuka. — On nema jabuka.* U upitnim rečenicama toga tipa dolazi do izražaja neodređenost, općenitost, pa se pozicija genitiva još više učvršćuje: *Imate li djece? Zar imate djece? — Vi nemate djece? Zar nemate djece?* Pojava akuzativa u sličnom kontekstu implicira slabljenje partitivnog značenja i jačanje značenja određenosti (...)«.

Za glagole *imati* i *nemati* s genitivom, autorica navodi ove parove: *imati/nemati vremena, imati/nemati smisla, imati/nemati razumijevanja, imati/nemati pojma.* Tu se radi o apstraktnim imenicama kao objektima, i one »kao da nisu u cijelosti obuhvaćene glagolskom radnjom, tako da se opet dobiva neka vrsta partitivnog značenja.«

U cijelom je članku, naravno, autorica detaljno objasnila slavenski genitiv, ali i genitiv s partitivnim, dijelnim značenjem.

U *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika* Radoslava Katičića¹¹ možemo naći upravo slične primjere (dakle, možemo naći upravo sličnih primjera): *Duša moja našla bi sebi puta* (Fran Mažuranić), *Daj mi snage* (Milan Begović), *Mi želimo uspjeha mladoj generaciji književnika* (Gustav Krklec), *Pa mi to daje smjelosti*

⁸ *Gramatika hrvatskoga jezika*. § 279.4, str. 212; *Hrvatska slovnica*. § 277.1, str. 194.

⁹ Isto t. 280.1, str. 212 (1916), ili § 277.1, str. 194 (1943).

¹⁰ Slavenski genitiv u suvremenom hrvatskom književnom jeziku, *Jezik* XXVI, 1978/79, 3, str. 65–76, a to na str. 72 i onda na 73.

¹¹ Zagreb 1986, t. 249.

i snage (Novak Simić), *Htio sam utjehe* (Novak Simić), *Ja sam te snage našla* (Slobodan Novak) itd.¹²

Evo kako još možemo promatrati i pitanje *Što je nova?* ili *Što je novoga?*, *Ima li što nova?* ili *Ima li što novoga?* (a može biti i *Ima li čega nova?*, *Ima li čega novoga?*). — Od svega što se zbiva pitatelja zanima samo dio, ono što je novo među svime što se zbililo, među svime što se događa, i to od onoga što njega zanima — ono što pitatelja zanima samo je dio nekoga općega svega. Po takvu razmišljanju, genitiv na tom mjestu nije pogrešan.

Možemo razmišljati i na nešto drugačiji način; neka nam tu zvjezdica * zamjenjuje nastavke. Pitanje *Što je nov*?* nastalo je od izjave *Nešto je nov**. Glagol *biti* možemo zamijeniti glagolom *imati* — *Nešto ima nov**. Od toga je bolje *Nečega ima nov**, *Ima nečega nov**. Po takvu se obliku rečenice može zaključiti da se može reći *Nečega ima nova/novoga*, *Ima nečega nova/novoga* (opet: može biti, *nečega* kao dijela od svega što je novo). Dalje imamo *Jest nečega nova/novoga*, pa *Jest nešto nova/novoga*, dakle *Nešto je nova/novoga*, a od toga je pitanje *Što je nova/novoga?*

A kako se takav genitiv u hrvatskom jeziku pojavljuje i u narodnim govorima i ne osjećaju ga stranim ni svi govornici koji upotrebljavaju samo standardni ili supstandardni jezik, nema razloga da se takav sklop, u kojem se osjeća duh starine, odbacuje iz standardnoga jezika.

Alemko Gluhak

JOŠ O PRAVOPISNIM PROBLEMIMA

Vrlo je ugodno čitati pohvale, koje je o meni napisao prof. Stjepan Babić u *Jeziku* od listopada 1994., no ipak se ne mogu složiti s njegovim argumentima.

1) *Pešćenica* je *Pješčanica*, pa neka kaže što god tko hoće. Ako netko ipak napiše *Pešćenica*, to je samo zbog toga, što je nesiguran, pa misli, da treba napisati *šć*, ali to ostaje krivo. Kajkavski dijalekt poznaje samo srednje *č*, ili trorogo *č*, odnosno *č/ć*, a kako postoje samo približna pravila za ispravno pisanje tih *č* i *ć*, moraju kajkavci učiti spomenutu distinkciju od riječi do riječi, baš kao da uče engleski ili kineski izgovor i pismo. Vidi se to i po Babićevu odgovoru, gdje spominje riječi *liješće*, *triješće* i *prošće*, te primjere *stiskati* : *stišćem*, *pritiškati* : *pritišćem*, *iskati* : *iščem*, — a takvih ima još! — gdje se čovjek ne može pouzdati u pravila o postanku nekih glasova. A to samo znači, da su se kajkavci mogli zabuniti u pisanju vlastitih imena, kad se uvodio štokavski kao zajednički književni jezik svih Hrvata. Prema tome nekako napisano vlastito ime u *Imeniku naseljenih mjesta Hrvatske* ne znači automatski, da je takvo ime ispravno napisano. To tim više, što se i danas mnogi u mojoj okolini bune u pisanju *č* i *ć*; čak su i moji kolege liječnici pravili pogreške pri pisanju prijemnih zapisnika, sve dok ih nije sam ravnatelj na to upozorio. Ne samo to! Bio sam svjedokom u laboratoriju bolnice u Slavenskom Brodu, gdje su se grohotom smijali onome, koji je ispravljao riječ *mokraća* u *mokraća*. Čak je i jedan liječnik, štokavac iz Požege, mislio, da se *mokraća* mora pisati *mokraća*, jer se piše *kuhaća* i *udavaća*. — Zato se ja ne bih povodio za zaključcima onih, koji ne znaju. Baš naprotiv, ja bih bio za sve-

¹² V. i u *Hrvatskoj gramatici* 1995. t. 1383.